

Mere viden - og mere skepsis over for GMO

På debatmødet om gensplejsede fødevarer den 6. november på Landbohøjskolen fik deltagerne svar - men også mange nye spørgsmål omkring 'sameksistens' og forbrugernes ret til det frie valg

Af Dorte Ruge,
kommunikationskonsulent,
Økologisk Landsforening

GMO: Baggrunden for mødet er den nordiske konference, der afholdes i Danmark den 13. - 14. november om sameksistens mellem gensplejsede og ikke-gensplejsede planter. I modsætning til den forskningstekniske tilgang på konferencen var det på debatmødet forbrugernes ret til det frie valg og konsekvenserne af sameksistens for økologien, der var i fokus.

Aftenens debat tog afsæt i tre oplæg fra henholdsvis Rasmus Kjeldahl, direktør i Forbrugerrådet, Birte Boelt, Forskergruppeleder ved Danmarks Jordbrugsforskning og Rikke Lundsgaard, Agronom fra Danmarks Naturfredningsforening.

Har forbrugerne frit valg?

Økologisk Landsforening og Økologisk Forum havde som arrangører stillet Rasmus Kjeldahl spørgsmålet: "Har forbrugerne frit valg mellem gensplejsede fødevarer og ikke-gensplejsede i dag og i fremtiden?"

Rasmus Kjeldahls svar var indledningsvis et 'nej' med den begrundelse, at der er gensplejsede ingredienser i stort set alt foder og alle foderplanter til konventionelt brug. Det betyder, at animalske produkter som kød og mejeriprodukter er produceret udfra gensplejsede produkter. Når forbrugerne køber disse varer, er de uvidende om, at de er med til at støtte gensplejsning som produktion. Rasmus Kjeldahl anerkendte den nye mærkningsordning, men gjorde opmærksom på, at kravet om mærkning af alle varer, der indeholder over 0.9 % gensplejsede organismer, ikke medfører mærkning af de animalske produkter

- Men det bliver nok næste skridt. Når der er kommet styr på, hvordan mærkning og kontrol skal gennemføres i Danmark skal vi have de animalske produkter med, sagde Rasmus Kjeldahl.

- Vi mangler i det hele taget en struktureret debat om gensplejsede fødevarer i Danmark. Men dette forudsætter en stor indsats på information og oplysning, der passende kan finansieres af industrien. For øjeblikket vejer disse opgaver tungt i de grønne organisationers aktiviteter. Den tænkepause som vi har haft i form af moratoriumet i EU har ikke været brugt til at 'tænke sig bedre om'. Vi mangler stadigvæk dokumentation for at de fantasti-

ARKIVFOTO: MORTEN TELLING

På trods af udbredt forbrugerskepsis og mangeårige protester, er der idag gensplejset soja i stort set alle konventionelle foderblandinger.

ke muligheder, som fortalene for gensplejsning har lovet os, kan blive til realiteter. Tværtimod har vi som forbrugere hørt om flere tilfælde, hvor de gensplejsede produkter har været ude af kontrol. Disse episoder fremmer ikke forbrugernes tillid til den nye teknologi - snarere opleves GMO som en slags *Pandoras Æske* - når ånden er sluppet ud kan den aldrig lukkes ind igen, tilføjede han.

Etiske overvejelser

Rasmus Kjeldahl påpegede endvidere, at forholdet mellem sundhed og gensplejsning ikke er tilstrækkeligt belyst.

- Vi studerer i Forbrugerrådet for øjeblikket foruroligende udenlandske undersøgelser, der tyder på, at DNA-sekvenser fra gensplejsede produkter har stor lighed med allergener. Usikkerhed omkring disse forhold er i høj grad knyttet til forbrugernes etiske overvejelser, hvilket bør respekteres af myndigheder og industri. Grundlæggende handler det om, at mange foretrækker de 'naturlige' fødevarer frem for det, der opleves som 'kunstige' fødevarer. Vi mener, at forbrugerne skal have mulighed for at sige nej, hvis deres etiske overvejelser går imod gensplejsede fødevarer. Forbrugerrådet vil arbejde for retten til denne mulighed blandt andet ved at forsøge at opnå frivillige aftaler i handelsleddet omkring et fravalg af GMO. Det er en strategi, der bl.a. har givet gode resultater for den engelske forbrugerbevægelse. Indtil det sker, har forbrugerne mulighed for at vælge de økologiske fødevarer, hvis de ikke ønsker gensplejsede fødevarer, sagde Rasmus Kjeldahl.

Konsekvenser af 'sameksistens'

Sikringen af forbrugernes mulighed for at fravælge GMO er en forudsætning for udbredelsen af gensplejsede planter - det kan de fleste blive enige om. Men hvordan sikres denne mulighed, altså et GMO-frit økologisk landbrug, i en situation med dyrkning af gensplejsede planter i Danmark?

TABEL 1

Sameksistens økologisk landbrug

- Ingen anvendelse af ikke-økologiske produkter
- Adgang til økologisk udsæd af 'egnede' sorter
- Mere fokus på dyrknings-teknik
- Begrænsninger for udvidelse af produktionen

Dette emne var udgangspunktet for den opgave, som den næste oplægsholder, Birte Boelt fra Danmarks Jordbrugsforskning, skulle løse sammen med andre eksperter. Resultatet af deres arbejde er rapporten om Sameksistens mellem genetisk modificerede, konventionelle og økologiske afgrøder, der udkom i august 2003.

På debatmødet fremlagde Birte Boelt udrædningsgruppens konklusioner vedrørende kilder til spredning af GMO, omfanget af spredningen og mulige virkemidler til at sikre sameksistens for de tre dyrkningsystemer.

- Kilderne til spredning er først og fremmest frø og pollen. Virkemulighederne overfor dette er skærpede krav til afstand, dyrkningsinterval, omhu og rettidighed og grundig rengøring af maskiner og lager. Derudover kan det komme på tale at anlægge særlige værnebælter og opstille krav til bekæmpelse af spildplanter, fortalte Birte Boelt.

Udrædningsgruppen for sameksistens har i sin rapport konkluderet, at hvis disse virkemidler kan etableres, vil det være muligt at sikre sameksistens for afgrøderne majs, bødøer, kartofler, korn og bælg-sæd. Derimod var det ikke muligt for gruppen at opstille sikre virkemidler for raps, økologisk græsfrøavl, økologisk kløverfrøavl og økologiske afgræsningsmarker. Gennemførelsen af disse virkemidler medfører et stort behov for efteruddannelse hos GMO-landmænd, der også får behov for at kunne

give udførlig information til nabolandmænd.

- Vores udgangspunkt er at sikre forbrugernes 'frie valg' og det har vi givet et bud på. Men der er en række usikkerheder ved konklusionen. Vi ved f. eks. ikke hvor tit det 'går galt' - hvordan spiller den menneskelige faktor ind? Vores nuværende materiale er ikke tilstrækkeligt og konsekvenserne på langt sigt kender vi ikke, fortsatte Boelt.

Frit valg - for alle

Som det fremgår af tabel 1 og 2 på denne side, opstillede Birte Boelt afslutningsvis konsekvenserne for konventionelt og økologisk landbrug. For det konventionelle landbrug forventer hun på kort sigt en begrænset udbredelse af de gensplejsede planter. Men hvis der kommer nye planter med udforskede egenskaber, kan udbredelsen øges. Grundlæggende må GMO-avlerne forberede sig på at skulle opfylde store og dyre krav til dokumentation af produktionen. Birte Boelt vurderede, at nytteværdien skal være meget stor, før det økonomisk kan betale sig at dyrke GMO i Danmark med de restriktioner, som der lægges op til. De „nye“ afgrøder findes ikke i dag

Forudsætningen for, at de økologiske landbrug kan leve sammen det det gensplejsede landbrug er, at der ikke forekommer nogen anvendelse af ikke-økologiske produkter i produktionen. Der skal også sikres adgang til økologisk udsæd af 'egnede' sorter med gode egenskaber. Der kommer mere fokus på avlernes dyrkningsteknik, og der vil blive begrænsninger på en eventuel udvidelse af produktionen.

- Der tegner sig ikke en rosenrød udvikling for landbrug, der ikke vil have gensplejsede afgrøder - herunder de økologiske - hvis indførelsen af gensplejsede planter i Danmark bliver en realitet. De mange øgede krav vil fordyre produktionen. Der skal ikke ret meget til for der kommer for stor andel GMO i økologernes afgrø-

TABEL 2

Sameksistens konventionelt landbrug (GM)

- På kort sigt - begrænset udbredelse
- Mindre krav til dyrknings-teknik +/-
- På længere sigt - afhængig af indsatte egenskaber
- Krav om dokumenteret produktion

der, hvor der opereres med en 0-værdi for udsæd. Denne store usikkerhed gør det nødvendigt at spørge, om der også er politisk vilje til at sikre landmændens frie valg, spurgte Birte Boelt afslutningsvis.

Positive økologer

Rikke Lundsgaard fra Danmarks Naturfredningsforening understregede i sit oplæg, at konsekvenserne for indførelsen af de gensplejsede planter vil være store for natur og miljø. Det er nødvendigt at tage udgangspunkt i forsigtighedsprincippet, når afgrøderne skal vurderes.

- Satsningen på gensplejsede planter er grundlæggende spild af penge - afgrøderne kan ikke leve op til det, der bliver lovet fra industrien. Det er derfor vigtigt, at økologerne holder fast i den positive dialog på det nuværende tidspunkt og ikke bliver en anti-gmo-bevægelse i stedet for, sagde hun.

Debatmødet var støttet af Biotik og Aarstiderne

TABEL 3

Landmændenes frie valg

Raps	Konv.	Øko.
Udsæd	0.30	<0.1
Krydsbestøvn.	0.20	?
Spildplanter	0.20	?
Høst	0.01	?
Transport	0.05	?
Lagring	0.05	?
Total iblanding	0.81	<0.1